

Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejik Planı (YÖK) ile Üniversitelerin Stratejik Planlarının Uyumluluğu

Doç Dr. Erdal TOPRAKÇI
Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi
etoprakci@cumhuriyet.edu.tr

Güzün İĞCİ
g.igci@hotmail.com

Sultan TOKAT
tokat_sultan@hotmail.com

Hilal YÜCEL
yucel_hilal@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada, YÖK tarafından oluşturulan Türkiye için Yükseköğretim Stratejisi ile üniversitelerin stratejik planlarının vizyon boyutu açısından uyumluluğu incelenmiştir. Çalışma, Türkiye'nin yükseköğretim stratejisinin "Türkiye İçin Yükseköğretim Vizyonu" bölümü ve üniversitelerin stratejik planlarında yer alan "Vizyon, Misyon, Stratejik Amaç ve Hedefler" bölümleriyle sınırlıdır. Çalışma betimsel türde karşılaştırmalı bir çalışma olup, veriler doküman incelemesi tekniğiyle toplanmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışmanın evrenini tüm devlet ve vakıf üniversitelerinin stratejik planları oluşturmaktadır. Örneklem ise nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiş, ölçüt olarak üniversitelerin stratejik planlarının 23 Temmuz 2007 tarihinden önce ve üniversitenin bütünü için (parçalı olmayan) yayınlanmış bir stratejik plan olması alınmış ve bu ölçüte uyan 27 stratejik plana ulaşılmıştır. YÖK'ün stratejik planı ile üniversitelerin hazırladıkları stratejik planların uyumlu olup olmadığını incelemek amacıyla, YÖK'ün stratejik planında "Türkiye İçin Yükseköğretim Vizyonu" başlığı altında yer alan eğitim vizyonu, bilgi üretimi vizyonu ve kamu hizmeti vizyonu olmak üzere üç kategori dikkate alınarak, bu kategorileri karşılayan ifadelerin yer aldığı bir tarama listesi oluşturulmuştur. Oluşturulan bu tarama listesi ile üniversitelerin stratejik planları araştırmacılar tarafından ayrı ayrı içerik analizine tabi tutularak güvenilirlik sağlanmıştır. Çalışmada üniversitelerin stratejik planlarının vizyon boyutu açısından YÖK'ün stratejik planıyla genel olarak uyumlu olduğu bulunmuştur. Vizyon boyutları tek tek ele alındığında ise; üniversitelerin stratejik planlarında eğitim vizyonu açısından "Eğitim için gerekli niteliklere sahip olanların, bu hizmetlere erişebilirliğinde fırsat eşitliği sağlama; Türkçenin bilim dili olarak geliştirilmesine katkıda bulunma" ifadelerine; kamu hizmeti vizyonu açısından ise "Üreteceği hizmetlerin bir etik çerçevesinin olması; Kamuya sunulan çok farklı hizmetlerde bir iç denetim mekanizmasının bulunması; elde edilen gelirin kullanılma ve bölüşülme biçiminin saydamlığının ve hakçılığının sağlanması" ifadelerine yeteri kadar yer verilmediği bulunmuştur. Sonuç olarak çalışmadan elde edilen bulgular ışığında üniversitelerin stratejik planlarındaki eksiklikleri gidermeleri ve ortak hareket ederek yükseköğretimde bütünlüğün gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaları önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: YÖK, Stratejik Plan, Üniversite, Vizyon

Abstract

The Harmony of the Strategic Plans of YOK (HEC) and Universities

In this study, It has been examined the harmony of Higher Education Strategy for Turkey formed by YOK and the strategic plans of universities from the aspect of vision dimension. The study is restricted by the part of "The Vision of Higher Education for Turkey", which is in the strategy of higher education of Turkey and the part of "Vision, Mission, Strategic Aims and Targets", taking part in the strategic plans of the universities. The study is a kind of descriptive, comparative study, and the data have been collected through the technique of document analysis, and they have been done to the content analysis afterwards. The scope of the study is the strategic plans of all the government and private universities. Sampling of this study is also determined through the criterion model, which is one of the processes of purposeful sampling used in qualitative studies. As a criterion, the strategic plans of the universities prepared before the date of 23rd. July.2007, and published for the whole university (not for every faculty) have been taken, so 27 strategic plans matching this criterion have been reached. To exam whether the strategic plan of YOK (HEC) and the strategic plans which the universities have prepared are harmonic or not, a research list has been formed by considering three categories, the vision of production education, knowledge and public service under the title of "The Vision of Higher Education for Turkey", taking part in the strategic plan of YOK (HEC). With this research list, the reliability has been provided by the researchers (one by one) that the strategic plans of universities

have been done the content analysis. In the study, it is found out that there is a general harmony between the strategic plans of the universities and the strategic plans of YOK (HEC) considering vision dimension. When the vision dimensions have been taken up one by one, it has been found out that it is not mentioned enough about the expressions which are “providing equality of opportunity in the higher education, contributing to the development of Turkish to be a science language in the aspect of the vision of education in the strategic plans of the universities; the expressions which are “ having an ethical frame for the services it will produce, having an internal control mechanism for the different services provided for the public, providing the justice and the transparency on the use and sharing of the income gained” in the aspect of the vision of the public service. Consequently, it is strongly suggested that all of the universities must remove their insufficiency on their strategic plans, and, through moving together, they must contribute to the realization of the integrity in higher education.

Key Words: YOK, Strategic Plan, University, Vision

GİRİŞ

İnsanların tek başlarına karşılayamayacakları ihtiyaçlarının olması, onların bir arada yaşamalarını gerektirir. Bu ihtiyaçların karşılanması ancak toplumsal dayanışma ve işbirliği ile mümkündür. Toplum içinde insanların gereksinimlerini karşılamak için birbirleriyle kurdukları ilişkilerden bazıları zaman içinde süreklilik kazanır ve kalıplaşarak kurumları oluşturur. Kurum, bir toplumun sürekli yaşam gereksinimlerini karşılamak, sorunlarını çözmek için ortaya çıkan; toplumca benimsenen yasa ve kurallara uygun olarak çalışan toplumsal ilişkiler dokusudur (Uras, 2002:189). Toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde oluşturulan bu kurumlardan bir tanesi de eğitim kurumlarıdır.

Sosyal, siyasal, ekonomik ve teknolojik alanlarda meydana gelen değişimler, tüm toplumsal kurumları olduğu gibi eğitim kurumlarını da çok yönlü olarak etkilemektedir. Bu anlamda, eğitim ve eğitim kurumlarında yeni yaklaşımlar ve uygulamaların yaşama geçirilmesi, bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır(Çalık, 2003).Bu zorunluluk eğitim kurumlarının süreçlerini daha akıllıca planlamaları gerektirmektedir. Eğitim planlaması, en geniş anlamda, rasyonel ve düzenli çözümleme tekniğinin eğitim sürecine, eğitimi öğrencilerin ve toplumun gereksinimlerini karşılamada ve amaçlarını gerçekleştirmede daha etkili ve verimli kılmak amacıyla uygulanmasıdır(Aydın, 2005:135).

Çalık (2003)’a göre çevresel belirsizliklerin artmasının örgütler üzerinde oluşturduğu baskı, örgütleri stratejik planlamaya yönlendirmektedir. Belirsizlikler ile hızlı değişimin bir arada yaşandığı günümüz koşullarında, örgütlerin işlevleri sürekli farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmanın bilinciyle çevre koşullarına aktif bir uyum, stratejik planlamayla mümkün görülmektedir. Örgütlerin, varlıklarını devam ettirebilmesi de buna bağlıdır. Stratejik planlama, sistemli bir biçimde geleceğe ilişkin en geniş bilgiyle risk alıcı kararlar verme, bu kararları uygulamak için gereksinim duyulan çabaları sistemli olarak örgütlenme ve bir dönüt yoluyla, bu kararların beklentiler karşısındaki sonuçlarını ölçmeye yönelik bir süreçtir (Aksu, 2002: 28).

Toplumun eğitim gereksinimlerini karşılamak için kurulan eğitim kurumları kendi içerisinde düzeye ayrılmışlardır. Bunlardan biri de Yükseköğretim Kurumudur ve yükseköğretimin de eğitimin diğer alanlarında olduğu gibi planlanması gerekir. Bununla ilgili olarak “Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Yönetmeliği” kapsamında Yükseköğretim Kurumlarına stratejik plan hazırlama zorunluluğu getirilmiştir (Resmi Gazete, 2005/25942). Üniversiteler bu yönetmelik doğrultusunda rektörlüğe bağlı bir birim aracılığıyla stratejik planlarını geliştirmiş ya da geliştirmektedirler. Aynı şekilde bir üst kurul olarak YÖK de stratejik planını hazırlamıştır (YÖK, 2007). YÖK’ün stratejik planının sunuş kısmında (s.7-10) “Stratejik plan yükseköğretimin gerçekleştirmesi gereken genel amaçları ve uygulanacak temel politikaları ortaya koymak suretiyle esnek bir yönlendirme sağlayabilecek [...] ve üniversiteler benimsenmiş strateji çerçevesinde kalarak, fırsatları değerlendirme ve yaratıcılıklarını ortaya koymakta serbest kalacak ve sistemin toplam performansını arttırmakta önemli katkılarda bulunabileceklerdir” ifadesine yer verilmektedir.

Bilindiği üzere Yükseköğretim Kurulu tüm üniversitelerin bir bütünlük oluşturmalarında önemli organlardan biridir. Yükseköğretim kanununda (YÖK, 1981: md.7/b) belirtildiği üzere “Yükseköğretim kurumları arasında bu kanunda belirlenen amaç, ilke ve hedefler doğrultusunda birleştirici, bütünleştirici,

sürekli, ahenkli ve geliştirici işbirliği ve koordinasyonu sağlamak” yükseköğretim kurulunun görevlerindendir. Gerek bu kanun maddesine göre gerekse YÖK’ün stratejik planının sunuş kısmında geçen ve yukarıda yer verilen ifadeye göre YÖK’ün stratejik planı ile üniversitelerin stratejik planları arasında bir uyumun olması gerekmektedir. Bu çalışmada üniversitelerin stratejik planları ile YÖK tarafından oluşturulan Türkiye için Yükseköğretim Stratejisinin uyumluluğuna bakılmıştır. Çalışmanın amacı Türkiye’nin Yükseköğretim stratejisinin üniversitelerin stratejik planlarına ne kadar yansıdığıнын nesnel olarak ortaya konulması ve eksikliklerin belirlenmesi yoluyla, Yükseköğretimde bir bütünlüğün gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktır.

Çalışma, 23 Temmuz 2007’den önce yayınlanan, üniversitenin bütünü (fakülteler için ayrı ayrı hazırlanan planlar dikkate alınmamıştır) için hazırlanmış olan stratejik planlarda yer alan ‘Vizyon, Misyon, Stratejik Amaç ve Hedefler’ adlı bölümleri ve “Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi”nin, ‘Türkiye İçin Yükseköğretim Vizyonu’ adlı bölümüyle sınırlıdır.

Stratejik planlama son zamanlarda üzerinde oldukça sık çalışılan bir kavram olarak gözükmektedir. Ancak çalışmaların genellikle işletmelerde stratejik planlamada yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Kamu idarelerine getirilen stratejik plan hazırlama zorunluluğu ile bu alandaki çalışmalara içinde yükseköğretimde olduğu kamu idarelerinin de katıldığı görülmektedir. Bu konu ile ilgili yapılan birkaç çalışmaya aşağıda değinilmekle birlikte Türkiye’deki üniversitelerin stratejisi ve YÖK’ün stratejisinin uyumluluğu ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yönüyle çalışma bir başlangıç olarak değerlendirilebilir.

Alada ve arkadaşlarının hazırlamış olduğu (Eğitimsen, 2007) “Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi (Taslak) Raporu'na İlişkin Değerlendirmeler” adlı çalışmada, plana ilişkin ciddi eleştirilere rastlanmaktadır. Aktan (2007) “Sorbon’dan Bolonya’ya, Berlin’den Bergen’e: Avrupa’da Yükseköğretim Sistemlerinin Harmonizasyonu ve Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Reform Çalışmaları” adlı çalışmasında, Avrupa’da yükseköğretim sistemlerinin uyumlu olmasına yön veren politikalara yer vermiştir. Çalık (2003), “Eğitimde Stratejik Planlama ve Okulların Stratejik Planlama Açısından Nitel Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, stratejik planlamayla ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturularak, okullardaki stratejik planlamaya ilişkin uygulamaların ne derece etkili olduğu belirlenmeye çalışmıştır. Hafızoğlu (2006) “Avrupa Birliği Yükseköğretim Kalite Göstergeleri ve Türkiye Örneği” adlı çalışmasında, teorik anlamda Avrupa Birliği yükseköğretim kurumlarında kalite çalışmalarına genel bir bakış açısı vermeye ve Türkiye’deki devlet üniversitelerinde bu göstergelere ne oranda ulaşılabildiğini göstermeye çalışmıştır. Kandakoğlu (2006) tarafından yapılan “Strateji Geliştirme ve Değerlendirme Yaklaşımı ve Uygulaması” adlı çalışmada strateji geliştirme ve değerlendirme sürecinde kullanılabilecek özgün, kullanışlı ve esnek bir karar destek sistemi geliştirme üzerinde durmuştur. Kılıç ve Erkan (2006), “Stratejik planlama ve dengeli performans yaklaşımları bir arada olabilir mi?” adlı çalışmada, klasik stratejik planlamada bir paradigma değişikliğine gidilmesi gerektiğinden söz etmektedir. Nohutçu (2006) “Bilgi Toplumunda Yükseköğretim Kurumlarının Yeniden Yapılandırılması ve Yönetimi: Başlıca Eğilimler, Gelişmeler ve Bologna Süreci” adlı bildirisinde ilk olarak, yükseköğretimde yaşanan eğitim krizi ve paradigma değişimine değinmekte, sonra yükseköğretimde yeniden yapılanmayı zorunlu kılan nedenleri, yapısal, kurumsal ve işlevsel gelişmeler ve eğilimleri incelenmekte ve en son olarak ta Avrupa Birliği’nde yükseköğretim alanındaki gelişmeler ve girişimler betimlenmektedir.

YÖNTEM

Çalışma betimsel türde karşılaştırmalı bir çalışmadır. Ayrıca veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi, toplanan verilerin analizinde de içerik analizi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek “İçerik analizinde temelde yapılan işlemin, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamak”(2005: 227) olduğunu belirtmektedirler. Bu çalışmada içerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın evrenini 61 devlet ve 30 özel (vakıf) olmak üzere toplam 91 üniversitenin stratejik planları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme tekniklerinden ölçüt örneklemeyle dayalı olarak

oluşturulmuştur. Bu örnekleme türündeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Şimşek ve Yıldırım, 2005: 112). Bu çalışmada stratejik planların örnekleme alınmasında 23 Temmuz 2007 tarihinden önce ve üniversitenin bütünü için (parçalı olmayan) yayınlanmış bir stratejik plan olması ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu ölçütü karşılayan 2'si özel ve 25'si devlet olmak üzere toplam 27 üniversite örnekleme alınmıştır.

Tablo-1: Üniversitelerin Stratejik Planlarında Taranan İfadeler

EĞİTİM VİZYONU	E1	Özgür olarak kendini gerçekleştiren, bireysel ve kamusal yaşam becerilerini gerçekleştirecek bilgi, beceri ve potansiyellerle donanık, bireyler yetiştirilmesi
	E2	Yabancı dil bilgisine sahip, bireyler yetiştirilmesi
	E3	Kendi başına öğrenme becerisine sahip(bilgiye ulaşan, bilgiyi çözümleyen, sürekli olarak bilgisini yenileyerek değişen yaşam koşullarına uyum sağlayan), bireyler yetiştirilmesi
	E4	Aktif bir yurttaş olan(girişimde bulunmaktan ve sorumluluk almaktan kaçınmayan; insan haklarına, demokrasiye saygılı; etik ve estetik yargılar geliştirebilme duyarlılığına; eleştirel düşünebilme becerisine sahip), bireyler yetiştirilmesi
	E5	Eğitim için gerekli niteliklere sahip olanların, bu hizmetlere erişebilirliğinde fırsat eşitliği sağlama
	E6	Dünyanın değişen koşullarına uyum sağlayabilecek çok yönlü esnek açık programlar içeren bir eğitim verilmesi
	E7	İleri uzmanlaşmaya yönelen, yaşam boyu öğrenmeye açık bir eğitim verilmesi
	E8	Kalite bakımından dünya standartlarına uygunluğu kabul gören bir eğitim verilmesi
	E9	Türkçenin bilim dili olarak geliştirilmesine katkıda bulunan bir eğitim verilmesi
BİLGİ ÜRETİMİ, ARAŞTIRMA VE YAYIN VİZYONU	B1	Bilimsel araştırma ve yayınlara önem verilmesi
	B2	Yapılan araştırma ve yayınların uluslar arası saygınlık kazanması
	B3	Çalışma konularının toplumun sorunlarından seçilmesi, toplum için anlamlı olması
	B4	Bilimle uğraşanların birbirinden etkilenmesi, birbirini etkilemesi yani bilimsel birliktelik oluşturmaları
KAMU HİZMETİ VİZYONU	K1	Değişik düzeylerde diplomaya yönelik programlar açılması ve sürekli eğitim kapsamında eğitimler verilmesi
	K2	Üniversite hastanelerinin verdiği sağlık hizmetlerine önem verilmesi
	K3	Sanayinin ve ülke savunmasının gereksinmesini duyduğu yeniliklerin (innovasyon) geliştirilmesi ve projelerin yapılması
	K4	Özellikle geri kalmış bölgelerde yerel kalkınmaya yol gösterilmesi ve onun etkili bir aktörü olunması
	K5	Toplumun güçsüz kesimlerinin toplumdaki haklarının savunulması; yaşam kalitesinin geliştirilmesini sağlayacak faaliyetler içinde yer alınması; ülkenin doğal ve kültürel mirasının korunmasında da benzer savunmacı eylemler içinde olunması yani bir tür sivil toplum kuruluşu işlevi görülmesi (savunmacılık- advocacy)
	K6	Üreteceği hizmetlerin bir etik çerçevesinin olması
	K7	Kamuya sunulan çok farklı hizmetlerde bir iç denetim mekanizmasının bulunması; elde edilen gelirin kullanıma ve bölüşülme biçiminin saydamlığının ve hakçılığının sağlanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak, üniversitelerin stratejik planlarının Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisine uyumluluğunu saptamak için YÖK'ün stratejik planı ölçüt alınarak oluşturulmuş bir "tarama listesi" kullanılmıştır. Bu tarama listesinde, Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi'nin "Vizyon" bölümü; eğitim vizyonu, bilgi üretimi, araştırma-yayın vizyonu ile kamu hizmeti vizyonu olmak üzere üç temaya ayrılmıştır. Bu temaların içerisinde de bu temalara vurgu yapan ifadelere

(alt temalara-kavramlara) yer verilmiştir (Tablo-1). Tarama listesi oluşturulduktan sonra üniversitelerin stratejik planları bu tablo temel alınarak içerik analizine tabi tutulmuş ve üniversitelerin stratejik planlarındaki ifadelerden tarama listesindeki tema ve kavramlara uygun gözüken ifadeler; seçilerek üniversitelerin stratejik planlarının YÖK'ün stratejik planına uygunluk düzeyi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Temalara vurgu yapan kavramların nasıl bulunduğuna dönük her bir tema için birer örnek (daha fazla örnek için bak Tablo-1) vermek, araştırmada nasıl veri toplandığını anlamak açısından bir fikir verebilir. Eğitim vizyonu için "E5: eğitim için gerekli niteliklere sahip olanların, bu hizmetlere erişebilirliğinde fırsat eşitliği sağlama" şeklinde YÖK'ün stratejik planında belirlenen ifadeye yönelik olarak, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi stratejik planında yer alan "Eğitim-öğretimin her düzeyinde fırsat ve olanak eşitliği sağlamak (s.99)" ifadesi uyumlu bulunmuştur. Bilgi üretimi ve araştırma vizyonu için, "B3: Çalışma konularının toplum sorunlarından seçilmesi, toplum için anlamlı olması" şeklinde YÖK'ün stratejik planında belirlenen ifadeye yönelik olarak, İTÜ 2. stratejik planında yer alan "Üretilen bilgi ve oluşturulan birikimin ve araştırma sonuçlarının ülke içinde yayılması, ulusla paylaşılması ve daha çok toplumsal fayda üretebilmesi için gerekli girişim ve düzenlemelerin özendirilmesi (s.16)" ifadesi uyumlu bulunmuştur. Kamu hizmeti vizyonu için "K7: Kamuya sunulan çok farklı hizmetlerde bir iç denetim mekanizmasının bulunması; elde edilen gelirin kullanılma ve bölüşülme biçiminin saydamlığının ve hakçılığının sağlanması" şeklinde YÖK'ün stratejik planında belirlenen ifadeye yönelik olarak, Uludağ Üniversitesi Stratejik Planı'nda yer alan "Harcamaların yapılmasında etkinlik ve uygunluk denetiminin sağlanması için iç denetim biriminin oluşturulması (s.95)" ifadesi uyumlu bulunmuştur.

Araştırmada güvenilirliği arttırmak amacıyla, üniversitelerin stratejik planları "çeşitleme yöntemi" (Yıldırım ve Şimşek 2005: 267) ile her bir araştırmacı tarafından ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

BULGULAR VE YORUM

YÖK'ün Türkiye için önerdiği yükseköğretim vizyonunda yer alan (Tablo-1) eğitim; bilgi üretimi, araştırma ve yayın ile kamu hizmeti vizyonlarına ait kavramlar, 27 üniversitenin stratejik planının ilgili bölümlerinde taranmış ve ulaşılan bulgular Tablo-2'de gösterilmiştir.

Genel olarak bakıldığında, her üniversitenin YÖK'ün stratejik planında öngörülen ana temalara yer verdiği görülmektedir. Yani tüm stratejik planlarda, Türkiye için yükseköğretim vizyonunda yer alan üniversitelerin üç işlevine yönelik vizyon geliştirilmesi gerekliliği yerine getirilmiş ve stratejik planlar bu bakımdan YÖK tarafından hazırlanan Türkiye için yükseköğretim stratejisiyle uyumlu bulunmuştur. Elde edilen bulgularda YÖK'ün stratejik planı ile en uyumlu görülen vizyon, bilgi üretimi, araştırma ve yayın vizyonudur. Çünkü, bu vizyon için belirlenen kavramlar, üniversitelerin stratejik planlarının tamamında yer almaktadır. Yani bu yönüyle üniversitelerin stratejik planlarının, YÖK'ün üniversiteler için geliştirdiği önerilere uygun olduğu söylenebilir. Stratejik planların 22 tanesinde her bir üniversite bazında en çok eğitim vizyonundan bahsedilmiş olması dikkat çekicidir. Stratejik planlar arasında bahsedilme sıklığı açısından farklılıklar olsa da en çok önem verilen vizyonun eğitim vizyonu olması, bir başka ifadeyle üniversitelerin gelecekle ilgili planlamalarında ve ideallerinde eğitimin ilk sırayı alması, eğitim, araştırma ve kamu hizmeti olmak üzere üç temel işlevi bulanan üniversitelerin daha çok eğitime ağırlık verdiğini ve kendini daha çok bir eğitim kurumu olarak gördüğünü ya da daha doğru bir ifadeyle görmek istediğini ifade etmektedir. Bu sonucu destekler gibi gözüken bir diğer bulgu, kamu hizmeti vizyonunun da, bilgi üretimi, araştırma ve yayın vizyonuna oranla stratejik planlarda daha fazla yer alması olabilir.

Bunların dışında bazı stratejik planlarda vizyonların bulunma sayıları arasında büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. Örneğin Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nin planında 159 defa bahsedilen eğitim vizyonundan, Çukurova üniversitesinin planında sadece 25 defa bahsedilmiştir. Bu durumun araştırma problemi açısından herhangi bir değeri olmamakla birlikte stratejik planların araştırmaya dahil edilen bölümlerinin sayfa açısından uzun yada kısa olmasıyla ilgili olduğu düşünülebilir.

Tablo 2: Üniversitelerin Stratejik Planlarında Belirlenen Kavramların Yer Alma Sıklığı

	Eğitim Vizyonu										Bilgi Üretimi, Araştırma Ve Yayın Vizyonu					Kamu Hizmeti Vizyonu									
	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	T	B1	B2	B3	B4	T	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	T		
1. Akdeniz Ü.	12	3	15	13	1	10	17	14	---	85	29	7	12	3	51	5	1	13	16	10	---	1	46		
2. Atatürk Ü.	4	6	7	3	---	3	7	6	3	39	11	6	4	3	24	5	6	3	20	10	2	2	48		
3. Balıkesir Ü.	2	---	2	5	---	2	6	6	---	23	3	4	1	3	11	3	---	2	2	3	---	1	11		
4. Cumhuriyet Ü.	15	1	7	5	1	5	7	6	---	47	13	10	4	3	30	2	1	5	8	7	1	---	24		
5. Ç.Onsekiz Mart Ü	21	2	13	11	2	2	15	20	---	86	8	6	4	2	20	---	---	13	38	18	---	1	70		
6. Çukurova Ü.	1	2	1	8	---	1	9	3	---	25	1	2	1	2	6	1	---	2	4	3	---	---	10		
7. Dicle Ü.	35	9	17	16	4	9	21	7	---	118	23	3	8	5	39	4	2	4	10	24	---	---	44		
8. Ege Ü.	3	2	6	1	2	4	15	5	2	44	18	10	8	28	64	9	14	26	20	19	---	---	88		
9. Erciyes Ü.	6	1	1	3	1	1	5	4	---	22	10	6	6	3	25	3	2	7	2	16	---	1	31		
10. Gazi Ü.	6	2	9	4	2	4	14	2	---	43	11	5	8	6	30	1	---	16	3	2	1	2	25		
11. Gebze Ü.	10	---	7	4	1	3	11	2	---	38	7	3	2	---	12	2	---	17	1	2	---	---	22		
12. Hacettepe Ü.	11	1	7	3	---	9	14	11	---	56	7	5	3	3	18	4	2	4	---	5	7	3	25		
13. İstanbul Ü.	11	1	9	7	---	11	26	25	---	90	37	21	5	7	70	12	3	15	6	6	4	8	54		
14. İst. Teknik Ü.	4	1	2	5	-	1	4	3	1	19	4	5	5	7	21	---	1	5	9	4	---	---	19		
15. İzmir Ekonomi Ü.	10	14	12	4	1	12	15	16	---	84	14	9	3	4	30	2	---	7	2	---	---	---	11		
16. Kafkas Ü.	11	2	8	10	---	3	5	5	---	44	16	5	8	5	34	1	---	17	20	22	---	---	60		
17. K. Sütçü İmam Ü.	27	4	42	13	1	9	37	26	---	159	23	13	11	13	60	8	5	8	19	16	---	1	57		
18. Kocaeli Ü.	7	---	2	11	---	7	13	8	---	48	3	1	1	2	7	5	6	19	3	9	---	---	42		
19. Mersin Ü.	4	---	3	5	1	2	12	7	---	34	6	3	10	6	25	2	1	4	3	4	1	1	16		
20. Odtü	28	7	13	10	---	16	23	17	1	115	22	19	10	31	82	5	---	13	20	10	1	2	51		
21. Osmangazi Ü.	22	3	18	7	---	13	14	3	6	86	25	9	9	9	52	11	8	7	14	23	---	5	68		
22. Okan Ü.	2	4	6	6	2	8	12	12	---	52	12	5	6	6	29	4	---	10	3	4	---	---	21		
23. Pamukkale Ü.	7	1	4	10	---	4	8	4	---	38	9	6	10	3	28	2	2	7	11	11	2	1	36		
24. Stl. Demirel Ü.	7	1	5	4	4	3	9	4	---	37	8	3	5	2	18	4	3	3	4	6	---	3	23		
25. Trakya Ü.	6	3	4	6	1	4	5	9	---	38	5	1	4	1	11	3	13	8	2	9	1	1	37		
26. Uludağ Ü.	10	2	5	4	---	7	17	14	---	59	6	5	1	7	19	7	1	8	2	5	1	4	28		
27. Z. Karaelmas Ü.	4	1	4	5	1	3	6	7	---	31	7	5	1	6	19	1	7	7	9	10	1	2	37		
TOPLAM	286	73	229	183	25	156	347	246	13	1560	337	177	150	170	834	106	78	250	251	258	22	39	1004		

Eğitim Vizyonunun Uyumluluğu ile ilgili Bulgular ve Yorum

Eğitim vizyonu kapsamında yer alan “E1:Özgür olarak kendini gerçekleştiren, bireysel ve kamusal yaşam becerilerini gerçekleştirecek bilgi, beceri ve potansiyellerle donanık, bireyler yetiştirilmesi” kavramına vurgu yapan ifadeler stratejik planlarında bütün üniversitelerin en az bir kez yer verdikleri görülmektedir. Karataş (2006)’ın da belirttiği gibi; yükseköğretimin amacı, milli eğitimimizin ilke ve hedefleri doğrultusunda kalkınmanın gerçekleştirmesinde önemli bir faktör olan insanoğlunu bilgi, beceri, davranış ve tutum kazandırma açısından üst düzey insan gücü ihtiyacını karşılayacak bir şekilde yetiştirmektir. Üniversitelerin YÖK’ün stratejisinde de buna gönderme yapan ifadeler yer vermeleri, bu amacı ihmal etmediklerini gösterebilir.

Diğer bir kavram olarak, “E2:Yabancı dil bilgisine sahip, bireyler yetiştirilmesi” ne yönelik ifadeler üniversitelerin stratejik planlarında yeterince yer vermeyerek (1-14 sıklığında) ihmal ettikleri söylenebilir. Üniversitelerin stratejik planları incelendiğinde, Balıkesir, Gebze YTE, Kocaeli ve Mersin Üniversitesi’nin stratejik planlarında yabancı dil bilgisine sahip bireyler yetiştirilmesi vizyonuna yönelik herhangi bir ifadeye yer vermediklerini göstermektedir. Yabancı dil bilgisinin ayrıcalık değil de bir zorunluluk olduğu değişen dünya koşullarında yükseköğretimin kurumlarına bu konuda önemli sorumluluklar düştüğü söylenebilir. Teknolojik gelişmenin, değişimin kültürel değişimin daha ilerisinde olduğu 21. yüzyılda yabancı dil bilmenin önemi tartışılmaz. Çağın teknolojisini, bilimini öğrenmek, anlamak, sahiplenmek ve üretmek zorunda olan, Avrupa Birliği üyesi olma hedefinde ve yolundaki Türkiye’de bu durum diğer ülkelerden daha da ciddiyetle ele alınması gereken bir konu gibi durmaktadır. Artık bir yabancı dilin yeterli olmadığı günümüzde bilgisayar ve yabancı dil bilmek çağa yetişmek, onu yakalayabilmek için olmazsa olmaz koşuttur (Çelebi, 2006).

“E3:Kendi başına öğrenme becerisine sahip (bilgiye ulaşan, bilgiyi çözümleyen, sürekli olarak bilgisini yenileyerek değişen yaşam koşullarına uyum sağlayan), bireyler yetiştirilmesi” kavramına vurgu yapan ifadeler üniversitelerin stratejik planlarında en az bir kez yer verdikleri görülmektedir. Bilgi toplumunda, bireylerin yaratıcı, sorgulayıcı, düşünen ve üretebilen insanlar olmaları gerekir. Eğitim örgütlerinin bilgi toplumundaki rolü değişmektedir. Bilgi çağının eğitimi, yaratıcı ve yenilikçi insanlar yetiştirmeyi temel amaç edinmektedir. Bugün, artık bilginin doğrudan bireye aktarılması değil, bireyin gerek duyduğu bilgilere nasıl ve hangi yollara ulaşacağını öğretilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, üzerinde konuşulan önemli bir kavram da öğrenmeyi öğrenmedir. Birey, nasıl öğreneceğini bilirse, kendisi için gerekli bilgilere en uygun yollardan ulaşabilir (Çalık ve Sezgin, 2005.) Üniversitelerin en çok öncelik verdikleri ileri uzmanlaşma ve yaşam boyu öğrenme vizyonunun gerçekleştirilmesi için de gerekli olan kendi başına öğrenen bireyler ile ilgili ifadelerin üniversitelerin stratejik planlarında yer alması hem diğer vizyon ifadelerinin gerçekleştirilmesini desteklemesi hem de üniversitelerin stratejik planlarının yükseköğretim stratejisine uygunluğu sağlaması açısından önemlidir.

Tablo-2 incelendiğinde “E4: Aktif bir yurttaş olan (girişimde bulunmaktan ve sorumluluk almaktan kaçınmayan; insan haklarına, demokrasiye saygılı; etik ve estetik yargılar geliştirebilme duyarlılığına; eleştirel düşünebilme becerisine sahip), bireyler yetiştirilmesi” kavramına vurgu yapan ifadeler üniversitelerin stratejik planlarında 1-16 sıklığında yer verildiği anlaşılmaktadır.Günümüzde de bir toplumda sağlıklı bir işlerliğin sağlanması için yükseköğretimde yurttaşlık anlayışının geliştirilmesi ve olgunlaştırılması önemini korumaktadır. Bir yandan insan haklarının evrensel bir değer haline gelmesi, öte yandan dünyada küresel ağ toplumlarının gelişmesi geçmiştekinden farklı, geliştirilmesi daha çok çaba gerektiren ama insan onuruyla daha çok bağdaşan bir kimlik ve yurttaşlık anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur [...] Bu tür bir toplumda bütünlük ve dayanışma tekdüzelikten değil, farklılaşma içinde işbirliği yapabilmekten doğacaktır. Böyle bir toplumda yurttaşlardan beklenen pasif bir itaatkârlık değil, yaratıcı bir aktivite içinde bulunmak ve bu yolla toplumdaki dayanışma için güçlü gerekçeler yaratmaktır.(YÖK, 2007:136). AB eğitim programlarında da önemli yeri olan ve yükseköğretim stratejisinde de vurgulanan aktif yurttaşlığı üniversitelerin de önemsedikleri söylenebilir.

Tablo-2’ye göre, “E5:Fırsat eşitliği sağlayan bir eğitim verilmesi” kavramına yönelik ifadeler 12 üniversite stratejik planlarında hiç yer vermediği diğerlerinin ise 1-4 sıklığında yeterince yer vermeyerek ihmal ettikleri görülmektedir. Bu kapsamda ihtiyaç sahibi öğrencilere burs bağlanması eğitim hizmetlerine

ulaşmada fırsat eşitliği sağlamaya katkıda bulunması açısından değerlendirmeye tabi tutulmuş; başarıyı teşvik etmek amaçlı burs verilmesi ise bu kapsamda değerlendirilmemiştir. Bunun dışında engelli öğrencilerin eğitim hizmetlerine ulaşabilmelerine yönelik stratejik amaç, hedef ve faaliyetlere yer veren üniversitelere de rastlanmaktadır. Bunlar Akdeniz, Cumhuriyet, Çanakkale, Dicle, Gazi, Sütçü İmam, Mersin, Okan, Süleyman Demirel ve Trakya Üniversitesi'dir. Eğitim sistemi, modern devletin temel taşlarından birisidir. Toplumdaki eşitsizlikleri azaltmak, yani fırsat eşitliğini sağlamak amaç edinildiğinde, ilk müdahale edilmesi gereken alanlardan birisi eğitim sistemidir. Eğitim sisteminin fırsat eşitliğini sağlama amacı gerçekleşirse; toplumdaki sosyal-ekonomik eşitsizliklerin azalmasına, yeni kuşaklara bireylere sosyal-ekonomik gerilikten kurtulma fırsatı verilmesine, dünyaya yeni gelen bir bireyin hiç de kendi sorumluluğu olmayan ailesinin yoksulluğu dolayısıyla eğitim fırsatından yararlanma ve böylece gelecekte iyi bir gelir elde edebilme fırsatı verilmesine ve bütün bunlar dolayısıyla toplumsal sınıflar arasındaki geçişkenliğin artırılmasına önemli bir katkı sağlanmış olacaktır (Kamalak, 2004).

Eğitim vizyonu kapsamında yer alan "E6:Dünyanın değişen koşullarına uyum sağlayabilecek çok yönlü esnek açık programlar içeren bir eğitim verilmesi" kavramına vurgu yapan ifadeler üniversitelerin stratejik planlarında 1-16 sıklığında yer verildiği görülmektedir. Bilgi toplumu her şeyden önce, bilgiye erişebilme, yararlı bilgiyi tarayabilme hızına; ulaştığı bilgiyi değere dönüştürebilme yeteneğine ve yeni bilgi üretebilmesine olanak veren yaratıcılık yeteneğine sahip bireyler üzerine kuruludur. Diğer bir ifadeyle 21. yüzyılda başarının yolu eğitilmiş insan kaynaklarından geçmektedir. Bu nedenle eğitimin çağın gereklerine uygun bir şekilde düzenlenmesi ve eğitim sisteminin bu gereklere uygun bir şekilde dönüştürülmesi gerekmektedir (Arslan ve Eraslan, 2003).

"E7: İleri uzmanlaşmaya yönelen, yaşam boyu öğrenmeye açık bir eğitim verilmesi" şeklindeki kavrama vurgu yapan ifadeler üniversitelerin stratejik planlarında, diğer kavramlara oranla daha çok yer verildiği görülmektedir (4-37 sıklığında). Bu durum üniversitelerin stratejilerinde en çok önem verdikleri alanın ileri uzmanlaşmaya yönelen yaşam boyu öğrenmeye açık bir eğitim verilmesi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Değişen dünya koşullarında, en büyük kalkınma gücünün yetişmiş insan kaynağı olduğu gerçeği ülkeleri, bu kaynağı akılcıca kullanmak konusunda yönlendirmektedir. Bilginin hızla değiştiği günümüz koşullarında başarılı olacak bireylerin de, bilginin hızına yetişme gayreti içerisinde bulunmasının yolu "beşikten mezara kadar" öğrenmeyi esas alan, yaşam boyu öğrenme disiplinine sahip bireyler yetiştirmekten geçmektedir. "Yaşam boyu öğrenim, insana ve bilgiye daha çok yatırım yapma, dijital okuma yazma da dahil olmak üzere temel bilgi ve becerilerin kazanılmasını teşvik etme, esnek ve yenilikçi öğrenme fırsatlarını genişletme anlamına gelmektedir (Aktan, 2007:23).

Tablo-2'ye göre, "E8:Kalite bakımından dünya standartlarına uygunluğu kabul gören bir eğitim verilmesi" kavramına vurgu yapan ifadeler üniversitelerin stratejik planlarında ağırlıklı olarak (2-26 sıklığında) yer verildiği anlaşılmaktadır. Yükseköğretim kurumları Avrupa Topluluğunun kültür ve değerlerinin gelişmesinde önemli bir yer tuttuğundan dolayı, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, yükseköğretim kurumlarındaki akademik ve eğitimsel standartların Avrupa Birliği üniversitelerinin standartlarıyla uyum içinde olması bu amaca ulaşmayı sağlayıcı etmenlerden biridir [...] Üniversitelerin daha çekici hale getirilebilmesi için dünya çapında kabul gören bir kalite garantisi gereklidir, günümüzde de yükseköğretimde kalite göstergeleri konusunda minimum standartların belirlenmesi ve bu standartların uluslar arası düzeyde kabul edilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir (Hacıfazlıoğlu, 2006).

Eğitim vizyonu ana temasının son kavramı olarak "E9:Türkçenin bilim dili olarak geliştirilmesine katkıda bulunan bir eğitim verilmesi" kavramına yönelik ifadeler üniversitelerin stratejik planlarında yeterince yer vermeyerek ihmal ettikleri görülmektedir. 22 üniversitenin hiç bu konudan bahsetmemesi, diğer 5 üniversitenin ise 1-6 sıklığında bahsetmesi dikkat çekicidir. Bilgen (2002)'e göre evrensel bilimde varlık göstermenin olmazsa olmaz koşulu, özgün, özgür, araştırmacı, sorgulamacı, bağımsız bilimsel çalışmaların gerçekleştirilmesidir. Düşünce aracı (dil) kendisine yabancı olan bir bilim insanı nasıl özgün ve yaratıcı araştırma yapabilir? Bu temel çelişki, ne yazık ki bugün bazı köklü üniversitelerimizde, aşılammamaktadır.

Bilgi Üretimi Vizyonunun Uyumluluğu ile ilgili Bulgular ve Yorum

Günümüzde üniversiteler yalnızca eğitim verilen yerler değil, aynı zamanda da bilginin üretildiği, bilimsel araştırmaların yapıldığı ve bu araştırmaların ürüne dönüştürüldüğü kurumlardır. Bu kurumların işlevlerinden biri olan bilimsel araştırmalar, bilim insanlarının doğaya, insana ve topluma özgü bilgileri ortaya koyma yönündeki zihinsel çabalarını ve uygulamalarını içerir (Kitapçıoğlu,2003). Üniversitelerde yapılan bu uygulamalar, üniversitelerin bilgi üretimi, araştırma ve yayın işlevini oluşturur.

YÖK'ün stratejik planında geçen, üniversitelerin Bilgi Üretimi, Araştırma ve Yayın vizyonuna ilişkin önerilerden yola çıkılarak hazırlanmış kavramlar Tablo 1'de yer almaktadır. Ayrıca bu kavramların üniversitelerin stratejik planlarında taranması yoluyla ulaşılan sonuçlar da Tablo 2'de gösterilmektedir.

Bulgular genel olarak incelendiğinde, üniversitelerin stratejik planları, YÖK'ün stratejik planıyla uyumlu görünmektedir. Ancak kavramlar ayrı ayrı değerlendirildiğinde; “B1: Bilimsel araştırma ve yayınlara önem verilmesi” kavramı tüm üniversitelerin stratejik planlarında yer alan (1-37 sıklığında) ve en çok üzerinde durulan kavramdır. Bunun nedenleri, üniversitelerin birer araştırma merkezi oluşu; yapılan araştırmaların yayına dönüştürülerek toplumla paylaşılması; Ortaş (2005)'ın da değindiği gibi, akademik aşamadaki zorunluluk, TÜBİTAK teşviki (az da olsa maddi destek) ve yurtdışında doktora öğrenimi görüp yurda dönen genç araştırmacıların geçmişten getirdikleri birikimlerinin sonucu olabilir.

“B2: Yapılan araştırma ve yayınların uluslar arası saygınlık kazanması” şeklinde ifade edilen kavram, tüm üniversitelerin stratejik planlarında 1-21 sıklığında geçmektedir. Bu bulguya bakarak, üniversitelerin uluslar arası düzeyde saygınlığı olan bilimsel bilgi üretimine yönelmiş olduğu sonucu ortaya çıkabilir. Ülkemizin SCI'ca taranan dergilerde yayınlanan ülke adresli yayınlar sıralamasında 1981 yılında 344 yayınlı 41. sırada, 2004 yılı itibarı ile de 14.387 ile 22-24 sıra aralığında yer alması (Ortaş, 2005), Türkiye'nin bilimsel aktivitesini yükselten bu sonucun kanıtı olarak sayılabilir. Bu bulgunun birçok nedeni olabileceği gibi, YÖK'ün akademik terfi için dış bilimsel yayını bir ölçüt olarak kabul etmesi ve değişik kuruluşların, üniversitelerin dış yayınları maddi olarak ödüllendirmeye başlaması da bu nedenler arasında gösterilebilir (Tekeli, 2005).

Üniversitelerin stratejik planlarında geçen, “B3: Çalışma konularının toplumun sorunlarından seçilmesi, toplum için anlamlı olması” kavramı üniversitelerin stratejik planında 1-12 sıklığında (oldukça düşük sayılabilecek) yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu ana tema açısından, üniversitelerin stratejik planlarında en az değinilen kavram olduğu görülmektedir. Oysa YÖK stratejik planında, üniversitelerin, kendi çalışma konularını içinde yaşadıkları toplumun dinamiklerinden, sorunlarından seçmeleri ve bu çalışmaların topluma yabancılaşmaması, toplum için anlamlı olması üzerinde durmaktadır. Ortaya çıkan bulgular ise, üniversitelerin bu kavrama yeterince önem vermediği şeklinde ifade edilebilir.

YÖK'ün stratejik planında önemle üzerinde durulan kavramlardan biri de “B4: Bilimle uğraşanların birbirinden etkilenmesi, birbirini etkilemesi yani bilimsel birliktelik oluşturmaları” dır. Bu kavrama, üniversiteler stratejik planlarında 1-31 sıklığında yer verirken, bir üniversite (Gebze YTE) ise hiç yer vermemiştir. Oysa YÖK, bir ülkenin bilim performansından söz edebilmesi için o ülkede epistemolojik bir birlikteliğin bulunması gerektiğinden, o ülke için belli sayıdaki bilim insanının, birbirinden çok etkilenmeden yapacakları bilimsel faaliyetler toplamının o ülkenin bilimsel performansı olarak düşünülmesinin çok da anlamlı olmadığından söz etmektedir. Bu nedenle üniversitelerin stratejik planlarında bu kavrama yeterince yer vermemesi, o ülkedeki bilimsel performansa fazlaca katkıda bulunmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Kamu Hizmeti Vizyonunun Uyumluluğu ile ilgili Bulgular ve Yorum

Üniversitelerin bir diğer işlevi de kamu hizmeti üretmektir ve kamu hizmeti, üzerinde uzlaşılan bir tanımla yapılamamış olmasına rağmen, devletin ya da öteki kamu tüzel kişilerin ya da bunların yönetim ve denetimi altındaki kuruluşların toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yürüttüğü düzenli ve sürekli eylemlerdir (Bülbül, 2001: 68). Tanımdan da anlaşılabileceği üzere bir hizmetin kamu hizmeti olarak değerlendirilebilmesi, kabaca hizmetin bir toplumsal ihtiyacı karşılıyor olmasına ve buna ek olarak düzenlilik ve süreklilik arz etmesine bağlıdır. Yükseköğretim de tüm bu özelliklerinin yanı sıra Anayasada

da belirtilen bir kamu hizmetidir. Dolayısıyla birer kamu kurumu olan üniversitelerin verdiği tüm hizmetler kamu hizmeti olarak değerlendirilebilir. Ancak üniversitelerin verdiği eğitim, bilgi üretimi, araştırma ve yayın hizmetlerinin dışında bir üçüncü hizmet alanı olan “kamu hizmeti”, üniversiteyi topluma yaklaştıran, toplumla kurduğu bağları güçlendiren ve topluma doğrudan verdiği hizmetleri ifade eden daha özel bir alana başka bir ifadeyle üniversitelerin üçüncü işlevine işaret etmektedir.

Tablo-1’de kamu hizmeti ile ilgili olarak YÖK’ün hazırlamış olduğu stratejik planda yer alan ve üniversitelerin stratejik planlarında bulunması öngörülen vizyon kavramları; Tablo-2’de de bu kavramlar kullanılarak üniversitelerin stratejik planlarına uygulanan içerik analizi sonuçları görülmektedir. Tablo-2’de de görüldüğü gibi genel olarak kamu hizmeti vizyonu açısından YÖK’ün stratejik planıyla üniversitelerin stratejik planlarının uyumlu olduğu söylenebilir. Ancak kavramlar ve üniversiteler tek tek değerlendirildiğinde ilginç sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Üniversiteler, stratejik planlarının araştırmaya konu olan ilgili bölümlerinde “K1: Değişik düzeylerde diplomaya yönelik programlar açılması ve sürekli eğitim kapsamında eğitimler verilmesi” anlamına gelen ifadelerle çoğunlukla yer vermişlerdir. Ancak bu anlama gelen ifadelerin; 2 üniversitenin stratejik planında hiç yer almadığı (İTÜ ve Onsekiz Mart) ve bir stratejik plan içerisinde de en fazla 12 defa yer aldığı görülmüştür. Stratejik planlarında bu anlama gelen herhangi bir ifadeye yer vermeyen her 2 üniversitenin de Sürekli Eğitim Merkezi bulunmaktadır.

Üniversitelerin, stratejik planlarında bulunması öngörülen “K2: Üniversite hastanelerinin verdiği sağlık hizmetlerine önem verilmesi” anlamındaki ifadelerin; 9 üniversitenin stratejik planında hiç yer almadığı, bir stratejik plan içerisinde de en fazla 14 defa yer aldığı görülmüştür. Stratejik planlarında K2 anlamına gelen ifadelerle hiç yer vermeyen 9 üniversiteden 5 tanesinin araştırma ve uygulama hastanesinin bulunmayışı yer vermemelerinin sebebi olarak görülebilir. Aydın’a göre (2003) tıp fakültelerinin hizmetteki etik sorumlulukları beş alanla sınırlanabilir. Bunlarında birincisi ulusal sağlık politikalarına uyum ikincisi, tıbbi bakım tercihi üçüncüsü, hasta haklarının korunması, dördüncüsü koruyucu tıbbi bakım hizmetleri sonuncusu ise tıbbi teknolojilerin kullanımına ilişkindir. Ancak diğer 4 üniversiteden 3 ‘ünün (Çukurova, Gazi, Kafkas) halihazırda araştırma ve uygulama hastanesine ve bu etik sorumluluklara sahip olması; bahsi geçen hizmete yönelik bir vizyon, misyon, stratejik amaç ya da hedef geliştirmemesi, bu üniversiteler tarafından sağlık hizmetlerinin yeteri kadar önemsenmediği ya da gelecekle ilgili herhangi bir planlamaya ihtiyaç duyulmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca 1 üniversitenin (Onsekiz Mart) de 2007 yılı içerisinde araştırma ve uygulama hastanesini açmayı planlıyor olması bu üniversite içinde aynı durumun söz konusu olduğunu göstermektedir.

Kamu hizmeti vizyonu açısından üniversitelerin stratejik planlarının YÖK’ün stratejik planıyla en uyumlu olduğu “K3: Sanayinin ve ülke savunmasının gereksinmesini duyduğu yeniliklerin geliştirilmesi ve projelerin yapılması” anlamındaki ifadeler, tüm üniversitelerin stratejik planlarında en az iki kez yer almıştır. Üniversitelerde bu tür bir eğilimin ortaya çıkması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

“K4: Özellikle geri kalmış bölgelerde yerel kalkınmaya yol gösterilmesi ve onun etkili bir aktörü olunması” ve “K5: Toplumun güçsüz kesimlerinin toplumdaki haklarının savunulması; yaşam kalitesinin geliştirilmesini sağlayacak faaliyetler içinde yer alınması; ülkenin doğal ve kültürel mirasının korunmasında da benzer savunmacı eylemler içinde olunması yani bir tür sivil toplum kuruluşu işlevi görülmesi” anlamına gelen ifadeler hemen hemen tüm üniversitelerin stratejik planlarında yer almış ve bu ifadeler açısından da YÖK’ün Türkiye için hazırladığı stratejik planla üniversitelerin stratejik planlarının uyumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Bunların dışında stratejik planında 1 üniversite (Hacettepe) K4’e, 1 üniversite de (İzmir Ekonomi) K5’e yer vermemiştir. K4’e yer vermemenin bir nedeni söz konusu üniversitenin gelişmiş bir kentte olması olabilir. Ancak K5 yer vermeyen üniversitenin özel bir üniversite olması dikkat çekicidir.

Kamu hizmeti vizyonu açısından üniversitelerin stratejik planlarının YÖK’ün stratejik planıyla en uyumsuz olarak görüldüğü ifade “K6: Üreteceği hizmetlerin bir etik çerçevesinin olması” ifadesidir. Etik çerçeve, anlam açısından muğlak bir ifade olarak değerlendirilebilir. Kamu çalışanları, gündelik çalışmaları sırasında kamu kaynaklarının yönetilmesi, vatandaşlarla ilişkiler ve politika oluşturma işlevleri gibi bazı durumlarda takdir yetkisi kullanırlar. Etik, bu kamu gücünün keyfi kullanımına set çeken kontrol ve denge noktalarından biridir. Devlete ve kurumlarına karşı güven oluşturma ve bunu korumanın

hayati bir unsurdur. Ayrıca uygulamaların, teamüllerin ve genelde davranışların sınırlanmış bir temel oluşturarak, kamuoyuna çıkarlarının korunduğu ve işlerin doğru olarak yapıldığına dair güven verir. Bu yüzden yönetişimin kalitesi açısından kilit önem taşır. OECD'e göre kamu kurumlarındaki etik çerçeve bu şekilde açıklanırken (TÜSİAD, 2003:21-22) YÖK'e göre (2007:148) bu etik çerçeve, sunulan hizmetlerin fiyatlandırılmasından/fiyatlandırılmamasından, yetiştirdiği öğrencileriyle piyasada haksız rekabete girişmesine, toplumsal sorumluluğunun sınırlarına, ikinci öğretim yükünün akademik faaliyetleri engelleyecek düzeye yükseltilmesine kadar pek çok konuyu kapsamaktadır. Kurum kültürünün bir parçası olarak da görülebilecek bu etik çerçeveye (K6), 15 üniversitenin (Akdeniz, Balıkesir, Onsekiz Mart, Çukurova, Dicle, Ege vs...) stratejik planında hiç rastlanmamıştır. Bu durum üniversitelerin, ürettiği hizmetlerin çok çeşitli olmasına; etkili bir kurum kültürü geliştirememesine; toplumun bu konuda yoğun bir talebinin olmamasına bağlanabilir.

Son olarak "K7: Kamuya sunulan çok farklı hizmetlerde bir iç denetim mekanizmasının bulunması; elde edilen gelirin kullanılma ve bölüşülme biçiminin saydamlığının ve hakçılığının sağlanması" anlamındaki ifadeler 10 üniversitenin (Cumhuriyet, Çukurova, Okan, Kocaeli, Kafkas vs...) stratejik planında yer almamış, yer alan stratejik planlarda da 1-8 arasında değişen sıklıkta bahsedilmiştir. Dolayısıyla üniversitelerin stratejik planları bu kavram açısından da YÖK'ün stratejik planıyla yeterince uyumlu görünmemektedir. Korkmaz'ın (2007:4) belirttiğine göre uluslararası kabul görmüş iç denetim tanımı şöyledir: "İç denetim; kurumun her türlü etkinliğini denetlemek, geliştirmek, iyileştirmek ve kuruma değer katmak amacıyla, bağımsız ve tarafsız bir şekilde güvence ve danışmanlık hizmeti vermektir. Bu kavramla ilgili olarak iki nokta üzerinde durulması gerekir. Birincisi, iç denetimin bağımsız ve tarafsız yapılması ki bu bir denetçi olması gerektiğini düşündürmektedir. İkincisi de YÖK'ün stratejik planının ilgili bölümünde üniversitelerde gerilim yaratan bir konu olarak elde edilen gelirin kullanılma ve bölüşülme biçiminin saydamlığının ve hakçılığının sağlanmasıdır. Her iki nokta birlikte düşünüldüğünde, bir iç denetim mekanizmasının bulunması her şeyden önce üniversitelerde gelirin paylaşılması ile ilgili soruna çözüm getirebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın sonucunda, YÖK'ün stratejik planı ile üniversitelerin stratejik planlarının genel olarak uyumlu olduğu bulunmuştur. Ancak eğitim vizyonu açısından "Eğitim için gerekli niteliklere sahip olanların, bu hizmetlere erişebilirliğinde fırsat eşitliği sağlama ve Türkçenin bilim dili olarak geliştirilmesine katkıda bulunan bir eğitim verilmesi"; kamu hizmeti vizyonu açısından "Üreteceği hizmetlerin bir etik çerçevesinin olması ve kamuya sunulan çok farklı hizmetlerde bir iç denetim mekanizmasının bulunması; elde edilen gelirin kullanılma ve bölüşülme biçiminin saydamlığının ve hakçılığının sağlanması" anlamına gelen ifadeler, üniversitelerin stratejik planlarında yeteri kadar yer verilmediği ve bu nedenle de bu kavramlar açısından üniversitelerin stratejik planlarının YÖK'ün stratejik planıyla uyumlu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Vizyonlar genel olarak, her bir üniversite bazında düşünüldüğünde daha çok "eğitim vizyonuna" yer verildiği, ancak üniversitelerin tümü dikkate alındığında YÖK'ün stratejik planı ile en uyumlu vizyonun "bilgi üretimi, araştırma ve yayın vizyonu" olduğu anlaşılmıştır. 9.Kalkınma Planı Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda (2007-2013) yükseköğretim sistemimizi bir bütün olarak görmek gerektiği ve katkı yapmak adına bütünlüğü esnek bir yapılanma içinde sağlayacak bir anlayışın benimsenmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu öneme bağlı olarak, yalnızca bilgi üretimi, araştırma ve yayın vizyonuna uyumun yanında üniversitelerin diğer vizyonlarda da uyum için çaba göstermesi önerilebilir.

Stratejik planlarda, eğitim vizyonu açısından eksikliği görülen "Fırsat eşitliği sağlayan bir eğitim verilmesi" kavramı aslında temel bir hak olan eğitim hakkı çerçevesinde ele alınmalıdır ve bu hakkın ihlalinin gerek sosyal-devlet anlayışına gerekse insan haklarına aykırı bir durum ortaya çıkardığı söylenebilir. Üniversitelere düşen kendi sorumlulukları çerçevesinde fırsat eşitliğini sağlamalarıdır. Eğitim vizyonunda "Türkçenin bilim dili olarak geliştirilmesine katkıda bulunan bir eğitim verilmesi" de yine eksikliği görülen bir diğer kavramdır. Ulusal bir sorun olan Türkçenin yozlaşması konusunda, Türkçenin

bilim dili olarak geliştirilmesi bir tür savunma mekanizması oluşturacağından üniversitelerin de bu konuya gerekli hassasiyeti göstermeleri önerilebilir.

Kamu hizmeti vizyonunda ise “Üreteceği hizmetlerin bir etik çerçevesinin olması” ve “Kamuya sunulan çok farklı hizmetlerde bir iç denetim mekanizmasının bulunması; elde edilen gelirin kullanılma ve bölüşülme biçiminin saydamlığının ve hakçılığının sağlanması” kavramlarının stratejik planlarda yeteri kadar yer almadığı ancak üniversitelerin stratejik planlarında sık sık özerklikten ve gelirlerin artırılmasından bahsedildiği görülmüştür. Kısaca belirtmek gerekirse üniversiteler bir taraftan gelirlerini artırmak ve özerkleşmek isterken, diğer taraftan üreteceği hizmetlere yönelik bir etik çerçeveden ve iç denetim mekanizmasından bahsetmemekte ve bu artırdığı gelirleri nasıl paylaşılacağına ilişkin herhangi bir açıklama yapmamaktadır. Nohutçu'ya (2006:60) göre yükseköğretim kurumlarının özerkliklerinin sağlanması ile hesap verebilirliklerinin artırılması ve özgürlüklerine kavuşmalarıyla toplumsal sorumluluk sahibi olmaları arasında bir denge olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla özerk üniversite talebinin gerçekleşmesinde herkesten önce üniversitelere sorumluluk düşmektedir. Bu konuda üniversitelere, gerekli mekanizmaları oluşturarak ve eksiklerini gidererek haklı mücadelelerinde haksız konuma düşmemeleri yönünde girişim içinde olmaları önerilebilir.

Bu çalışma örneklemini genişletilerek ve stratejik planların diğer bölümleri de araştırmaya dahil edilerek tekrarlanabilir ve üniversitelerin stratejik planlarının sadece vizyonları açısından değil tüm bölümleri (Fırsatlar, Tehditler, Temel değerler vb...) açısından YÖK'ün stratejik planı ve 2023 Türkiye Projesiyle uyumlu olup olmadığı bulunabilir. Ayrıca tüm kamu kurumlarının stratejik planları incelenerek geleceğe dönük nasıl bir eğilim içinde oldukları araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Aksu, M.(2002). **Eğitimde Stratejik Planlama ve Toplam Kalite Yönetimi**. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Alada B. A. Temelli S. Gümüş, A. vd. (2007). **Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi (Taslak Raporu'na İlişkin Değerlendirmeler**. Ankara. Eğitim Sen Yayınları.
- Aktan, C. C.(2007). **Sorbon'dan Bolonya'ya, Berlin'den Bergen'e: Avrupa'da Yüksek Öğretim Sistemlerinin Harmonizasyonu ve Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Reform Çalışmaları**. içinde: C.Can Aktan, Değişim Çağında Yüksek Öğretim, İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayını.
- Arslan M. ve Eraslan, L.(2003). **Yeni Eğitim Paradigması ve Türk Eğitim Sisteminde Dönüşüm Gerekliliği**. Milli Eğitim Dergisi. Sayı:160.
- Aydın, E. (2003). **Tıp Fakültelerinin Hizmet İşlevi ve Etik**. C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi. 25 (4). (2003 Özel Eki).
- Aydın, M.(2005). **Eğitim Yönetimi**. Ankara. Hatiboğlu Yayınları.
- Bilgen, S.(2002). **Ulusal Dilde Eğitim**. Çağdaş Türk Dili Dergisi. Sayı:174.
- Bülbül, D. (2001). **Kamu Yönetiminde İdari ve Mali Paylaşım Uygulaması: Amerika Birleşik Devletleri Örneği**. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi(Cilt 2. Sayı 2 S67-74)
- Çalık, T. (2003). **Eğitimde Stratejik Planlama ve Okulların Stratejik Planlama Açısından Nitel Değerlendirilmesi**. Kastamonu. Kastamonu Eğitim Dergisi.(Cilt:11. No:2 251-268)
- Çalık, T. ve Sezgin, F.(2005). **Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim**. Kastamonu Eğitim Dergisi (Cilt:13-1 55-66).
- Çelebi, M.D.(2006). **Türkiye'de Anadili Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimi**. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Sayı : 21 yıl : 2006/2 s:285-307).
- Coşkun C. A.(2007). **Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar**. Değişim Çağında Yüksek Öğretim. İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayını.
- DPT Müsteşarlığı Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007 – 2013) **Yüksek Öğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu** plan9.dpt.gov.tr/oik51_yuksekogretim/51legitimy.pdf – 07.08.2007 22:35
- Hafzıoğlu, Ö.(2006). **Avrupa Birliği Yükseköğretim Kalite Göstergeleri ve Türkiye Örneği**. yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kamalk, İ.(2004). **Türk Eğitim Sisteminde Fırsat Eşitliği: Karşılaştırmalı Bir Bakış**. Üniversite Toplum Dergisi(cilt:4. sayı:4).

- Kandakoğlu, A.(2006). **Strateji Geliştirme ve Değerlendirme Yaklaşımı ve Uygulaması**.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Karataş S.(2006). **Türkiye’de Yükseköğretim Finansman Politikaları Ve Kurum Başarısına Etkisi**.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü. Afyonkarahisar.
- Kılıç, M. ve Erkan, V. (2006).**Stratejik Planlama ve Dengeli Performans Yaklaşımları Bir Arada
Olabilir mi?** Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi(sayı: 2).
- Kitapçioğlu, G. (2003). **Bilimsel Araştırma Etiği**. www.med.ege.edu.tr/~halksag/seminerler/2003-04/BilimselArastirmaEtigi_Gul.pdf. 07.08.07 18:46
- Korkmaz U. (2007) **Kamuda İç Denetim**. Bütçe dünyası (Cilt 2 Sayı 25 Bahar).
- Mahiroğlu, A.(2005). **AB Ülkelerinde Yeni Eğitim Politikaları ve Yaşma Boyu Öğrenme**. Milli Eğitim
Dergisi. Sayı:167.
- Nohutçu, A. (2006). **Bilgi Toplumunda Yükseköğretim Kurumlarının Yeniden Yapılandırılması ve
Yönetimi: Başlıca Eğilimler, Gelişmeler ve Bologna Süreci**. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi
Dergisi. Cilt I-I, I-II (Özel Sayı).
- Ortaş, İ. (2005). **Üniversitelerin Bilimsel Araştırma Stratejilerini Yeniden Gözden Geçirmesi
Gerekir**. www.enineboyuna.net/ibrahim_ortas_05.07.2005_universitelerin_bilimsel_arastirma....htm
07.08.07 18:36
- Resmî Gazete **Yüksek Öğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme
Yönetmeliği**. Sayı: 25942, 20 Eylül 2005.
- Tekeli, İ. (2005). **Türkiye Bilimsel Araştırma Stratejilerini Oluşturmada Yeni Bir Aşamaya Ulaştı**.
www.tuba.gov.tr/habergoster.php?haber=bdgorus_02 07.08.07 18:32
- TÜSİAD, (2003). **Kamu Hizmetinde Etik Güncel Konular ve Uygulama**. İstanbul. Lebib Yalkın
Yayımları ve Basım İşleri AŞ. Yayın No. TÜSİAD-T/2003-9-363.
- Uras, M.(2002). **Eğitimin Toplumsal Temelleri**. Ankara. Ütopya Yayınevi.
- Yaman, İ.F.(2006).**Kamuda Stratejik Planlama ve Emniyet Teşkilatında Uygulanabilirliği**.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi. Kocaeli.
- Yalçın, M.(2007). **Yıldız Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu Stratejik Planlama
Çalışması**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve
Denetimi Bilim Dalı. İstanbul.
- Yıldırım. A. ve Şimşek. H. (2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara. Seçkin
Yayıncılık.
- YÖK. (2007).**Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi**. Ankara. Meteksan A.Ş.
- YÖK. (1981) **Yüksek Öğretim Kanunu**. 4 Kasım .1981. <http://www.yok.gov.tr/yasa/kanun/kanun2.html>